

— et aktuelt lærermiddel
i tidsskriftform

Norsknytt

ISSN 0801 5368

- Igangsetting av et prosjektarbeid er en alvorlig sak
- Det er kort veg fra ha-ha til a-ha!
- Prosjektarbeider krever nytid førebuing
- Dikt blir skuespill
- Gjendikting – skapende skriving
- Tema humor:
Hvilke vitser ler du av?

- Ordlister gir hjelp
- Trim med ordlista, bokmål
- Trim med ordlista, nynorsk
- Norskryss 3 - 2000, nynorsk
- Norskryss 3 - 2000, bokmål
- Tentamen i norsk hovedmål
- Syng og skriv: Utvandringen til Amerika

Norsknytt har fått egen internettseite
www.norsknytt.no

E-post: post@norsknytt.no

Hovedsiden
om NORSKNytt
Abonnement
Våre lydkassetter

Et metodikk- og aktivitetsblad for norskfaget i grunnskolen

NORSKNYTT

gir variasjon og liv til norskundervisninga

NORSKFAGET/NORSKNYTT:

Årgang 1989:	«Norskfaget 1/89, 2/89 og 3/89»	50,-
Årgang 1990:	«Norsknytt 1/90, 2/90 og 3/90»	50,-
Årgang 1991:	«Norsknytt 1/91, 2/91 og 3/91»	50,-
Årgang 1992:	«Norsknytt 1/92, 2/92, 3/92 og 4/92»	50,-

FØLGENTE ÅRGANGER VIL VI FORTSATT HA PÅ LAGER:

Årgang 1993:	«Norsknytt 1/93, 2/93, 3/93 og 4/93»	200,-
Årgang 1994:	«Norsknytt 1/94, 2/94, 3/94 og 4/94»	200,-
Årgang 1995:	«Norsknytt 1/95, 2/95, 3/95 og 4/95»	200,-
Årgang 1996:	«Norsknytt 1/96, 2/96, 3/96 og 4/96»	200,-
Årgang 1997:	«Norsknytt 1/97, 2/97, 3/97 og 4/97»	200,-
Årgang 1998:	«Norsknytt 1/98, 2/98, 3/98 og 4/98»	200,-
Årgang 1999:	«Norsknytt 1/99, 2/99, 3/99 og 4/99»	200,-

NB! Porto/forsendelsesomkostninger kommer i tillegg.

**Send bestilling til: NORSKNYTT
PB 303
7601 LEVANGER**

E-post: post@norsknytt.no

NORSKnytt

Utgiver: NORSKNYTT ANS

Redaksjon: NORSKNYTT, Postboks 399,
7801 NAMSOS, telefon og faks 74 27 42 96

Abonnement: NORSKNYTT, Postboks 303, 7601 LEVANGER, tlf. 91 7735 34

E-post: post@norsknytt.no – Internett: www.norsknytt.no

Redaktør: Jon Hildrum © Kopiering av stoff som er tilrettelagt for elever, er tillatt.

Abonnement (4 NR. PR. ÅR) KR. 400,- PR. ÅR.

NR 3 - 2000 (86)

SEPTEMBER

26. ÅRGANG

Igangsetting av et prosjektarbeid er en alvorlig sak

Å sette i gang et stort prosjektarbeid er en alvorlig sak. Et prosjektarbeid vil berøre mange parter både innafor og utenfor skoleveggene. En meget grundig planlegging er derfor nødvendig før arbeidet tar til. Partene som vil bli involvert, må få informasjon, og materiell må skaffes. Elevene, og ikke minst foreldrene, må informeres og motiveres.

Det er viktig at en setter stramme grenser for omfanget av arbeidet. I mange tilfeller vil det være gunstig å bruke arbeidsformen tema-arbeid i stedet for prosjektarbeid. En må særlig vurdere de disciplinære forhold i klassen når arbeidsformen skal velges. For elever som absolutt ikke er motivert for det emnet som klassen skal arbeide med, må det legges til rette for annen aktivitet.

Om skolene og lokalsamfunnene skal få en positiv innstilling til arbeidsformen prosjektarbeid, som utvilsomt er kommet for å bli, må skolene arbeid grundig med tilretteleggingen. Mer om prosjektarbeid står på sidene 3, 4 og 5.

Det er kort veg fra ha-ha til a-ha

Humor skjerper sansene våre og gjør oss lydhøre. Den knytter kontakt mellom mennesker og skaper en avslappet og trygg atmosfære. I alle fag er det behov for de oppkvikkende lysglimtene som humoren fører med seg.

Merkelig nok har ingen tidligere norsk læreplan pekt på de verdiene som humor kan tilføre all undervisning. Humor gir energi. I L97 nevnes humor som en nyttig medspiller: «I opplæringa skal elevane - arbeide med eit utval humoristisk litteratur fra nyare og eldre tid, norsk og omsett. Eksperimentere med humor og ironi i si eiga skriving.» (s. 127) På sidene 10 - 14 i dette nummer av NORSKNYTT presenteres et temarbeid om humor. Lykke til med arbeidet!

Kryssordvinnere 2 – 2000

Nynorsk

Steffen Olsen, 10A, Sodin skole, 7201 Kyrksæterøra
Øystein Hole, 10C, Osterøy ungdomsskole, 5293 Lonevåg
Marthe Bekkevold, 10. Lonet skole, 7890 Namsskogan
Anette Skog Lillevik, 10B, Gruben ungdomsskole, 8610 Gruben

Bokmål

Vigdis Wiggen, 9.kl., Brekken skole, 7372 Glåmos
Thomas Kjøglum, 9. kl., Høylandet skole, 7977 Høylandet
Mortada, 9B, Åsheim ungdomsskole, 7082 Kattem
Even Stubsjøen, 8A, Tynset ungdomsskole, 2500 Tynset

Velkommen med kryssord! Kryssordløsninger er en lærerik og morsom syssel.

DE FØRSTE KRYSSORDENE

Kryssordoppgaver fantes allerede på 1800-tallet, men det var først etter 1900 at de ble alminnelig utbredt og populære.

Den engelskfødte Arthur Wynne (død 1945) regnes som «far» til det *moderne* kryssordet. Hans første kryssordoppgave stod i avisens «New York World» 21. desember 1913 og hadde 32 stikkord.

I 1920-årene ble kryssordoppgaver meget populære i amerikanske aviser og tidsskrifter. Omkring 1925 kom de første kryssordene til Norge via England.

Reklame - vår tids mest leste litteratur

Den type litteratur som det leses mest av i dag, er reklame. Det hevder i alle fall bransjens egne folk, og de har sannsynligvis rett. Overalt møter vi reklame, på oppslagstavler, i postsendinger, i radio, i ukeblad og aviser. (Opp til en tredel av innholdet av aviser og ukeblad kan være reklame.) Likevel er det de store bildemediene som er de virkelig tunge formidlene av reklame.

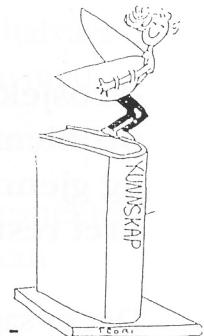
Reklame og massemedia hører sammen. Gjennom utspekulerte påvirkningsmidler appellerer reklamen til følelsene våre, ikke til fornuften. I boka "Skjermtekster" (U-forlaget 1994) sier Ture Schwebs med adresse til blant annet lærere: "Det er nødvendig å løfte blikket fra papiret over til skjermen. Der kan man få øye på interaksjonen mellom flere tegnsystemer: bokstaver pluss lyd pluss bilder. På dette grunnlaget ser vi konturene av et endret kommunikasjonsfag."

Med den enorme påvirkningskraft som massemediene har i dag, er det nødvendig at elevene våre får solide kunnskaper om disse mediene og det språket de benytter seg av.

Prosjektarbeid som kan bedre skolemiljøet

«Vi vil bli bedre kjent med hverandre»

“Hvis hver klasse lager ei presentasjonstavle som settes opp på en sentral plass på skolen, blir vi lettere kjent med hverandre. Også de voksne som arbeider ved skolen vår, må lage sin tavle. Her kan det også stå når vi kan treffe dem.” Dette skrev en kvikk elev som bidrag til prosjektet “Vi vil ha en trivelig skole”.

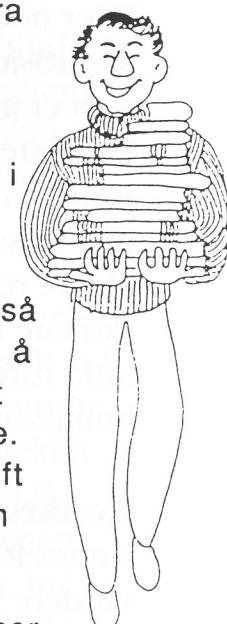
Hovedinnholdet på tavlene må være foto og navn på elevene i klassen - og de voksne. Utfordringen bør være fiks. Tavla skal gi et muntret inntrykk. En klasse har pyntet opp med elevenes håndavtrykk som bakgrunn for foto og navn. En annen klasse har laget non-figurativ kunst som bakgrunn. Mulighetene er mange, men hovedsaken er å slå et slag for at de som sogner til skolen skal bli bedre kjent med hverandre. Det kan gjerne foregå på en lystbetont måte.

Årbok for klassen

Alle klasser har sin kassedagbok der fravær og forskjelling merknader blir ført inn. Dette er skolens bok, og innholdet er ikke festlig. I klassens årbok, som gjerne kan få et muntret navn, skal fellesopplevelsene som klassen har hatt, føres inn. Utflukter, turer, arrangementer og begivenheter, klasseaktiviteter m.m. A jourførte klasse- og elevlister, elev- og foreldrerådsrepresentanter og andre praktiske opplysninger som det er nyttig å finne, hører også med. I et forord kan klassen presentere ønsker om hva boka bør inneholde. Ei slik bok bidrar til å styrke samholdet i klassen samtidig som den blir ei nyttig oppslags- og minne bok.

Tegninger og foto skal pryde boka. (Skolen bør kjøpe et digitalt kamera som utlånes til klassene. Bruk av et slikt kamera kan blant annet bidra til å mjuke opp prosjektarbeidene ved skolen.) Fotomontasjer er en kjærkommen avveksling fra all skrivinga (som ofte er ren avskrift) i forbindelse med prosjektarbeid. Arbeidet med årboka kan være et langsiktig prosjektarbeidet som flere grupper veksler om å ta seg av i løpet av skoleåret.

Bedriftene vil regulerer prosjektarbeidbesøkene

Prosjektarbeid har satt sitt preg på skolene i de siste åra. Det har også institusjoner og bedrifter i nærmiljøet fått merke. Forespørslene om å få komme på intervjubesøk har øket. Stort sett er bedriftene positivt innstilte til å ta imot besøk, men noen har ønsket å regulere besøkene. “Vi tar imot skolebesøk torsdager fra klokka 12 til 14,” har en bedrift sagt. Elevene bør forberede seg godt før slike besøk. Litt kunnskap om arbeidsplassen som skal besøkes, må elevene skaffe seg før besøket.

Likeens bør et fyldig antall spørsmål stå på blokka når elevene kommer på besøk. Skolene må bruke tid og omtanke på førebuingsarbeidet i forbindelse med bedriftsbesøk.

Prosjektarbeid krever nitid forarbeid

«Prosjektarbeid er ei arbeidsform der elevane med utgangspunkt i eit problemområde, ei problemstilling eller ei aktuell oppgåve definerer og gjennomfører eit målretta arbeid frå ide til ferdig produkt, konkret resultat eller praktisk løysing.» (L97 - side 77)

Det er sagt at byggingen av muren rundt Jeriko er verdens eldste beviste prosjektarbeid.

Her var målet klart definert, oppgaven var tidsbegrenset og de som skulle utføre arbeidet, hadde oversikt over de ressursene som stod til deres rådighet.

Stor faglig-metodisk utfordring

Den største faglig-metodiske utfordringa som innføringa av L97 førte med seg for skolene, er sannsynligvis prosjektarbeid. Selv om skolene alltid har brukt arbeidsformer som minner om prosjektarbeid, ga læreplanen nå en definisjon av arbeidsformen og anslo hvor stor del av undervisningstida som skulle brukes til tema- og prosjektarbeid (TOPA). I de siste åra er det kommet forholdsvis mye litteratur om prosjektarbeid både i form av emnebøker for læreren og konkrete oppsett i de nye lærebøkene og lærerveiledningene. Likevel sitter lærerne fortsatt med mange spørsmål i tilknytning til denne arbeidsformen - ikke minst fordi en del av de opplysningene som er står i de nevnte skriftene og som er presentert på kurs rundt om i landet, er nokså sprikende.

Etter noen år med forsøk og feiling - og en del frustrasjoner, tar mange skoler nå prosjektarbeid opp tilfornyet drøfting. Med utgangspunkt i de erfaringene som er gjort, ønsker en å trekke opp faste retningslinjer for arbeidet framover. De fleste ser de mange fordelene som prosjektarbeidet byr på. Det er utvilsomt verdifullt for elevene å utforske, eksperimenter, samarbeide, formulere, presentere osv. Men arbeide må foregå i ordnede former. Manglende eller uklare retningslinjer fører til uro og mistriksel for hele skolesamfunnet. Det skolene først og fremst har erfart i de siste åra, er at prosjektarbeid krever en nitid førebuing. Graden av vellykkethet er helt avhengig av kvaliteten på førebuingsarbeidet.

Konkrete «kjøreregler»

Under førebuingsarbeidet må en trekke inn en lang rekke momenter. En må vurdere hvilke fag det høver å arbeide tverrfaglig med på egen skole. En må ta

hensyn til klassemiljøet, tilgang på stoff, rom, ekstra lærere, mulighetene for å få bruke biblioteket, datamaskiner, kopieringsmaskiner, telefon, internett m.m. Så tidlig som mulig må prosjektarbeidene føres inn på klassenes halvårsplaner. Dersom klassene har liten erfaring i samarbeid, bør en begynne med tema-arbeid før en kaster seg på prosjektarbeid.

Enkelte skoler har kommet fram til en del faste «kjøreregler» som må respekteres når prosjektarbeid står på timeplanen. Eksempler på slike regler kan være:

* **Skolens timeplan for prosjektarbeid:**

Av praktiske hensyn må alle prosjektarbeid føres inn på skolens halvårsplan ved begynnelsen av halvåret. Her må det også opplyses når og hvor (deler av arbeidet kan finne sted utenfor skolen) prosjektarbeidet skal foregå, hvilke lærere som er knyttet til arbeidet og hvilke av skolens tekniske ressurser som er i bruk.

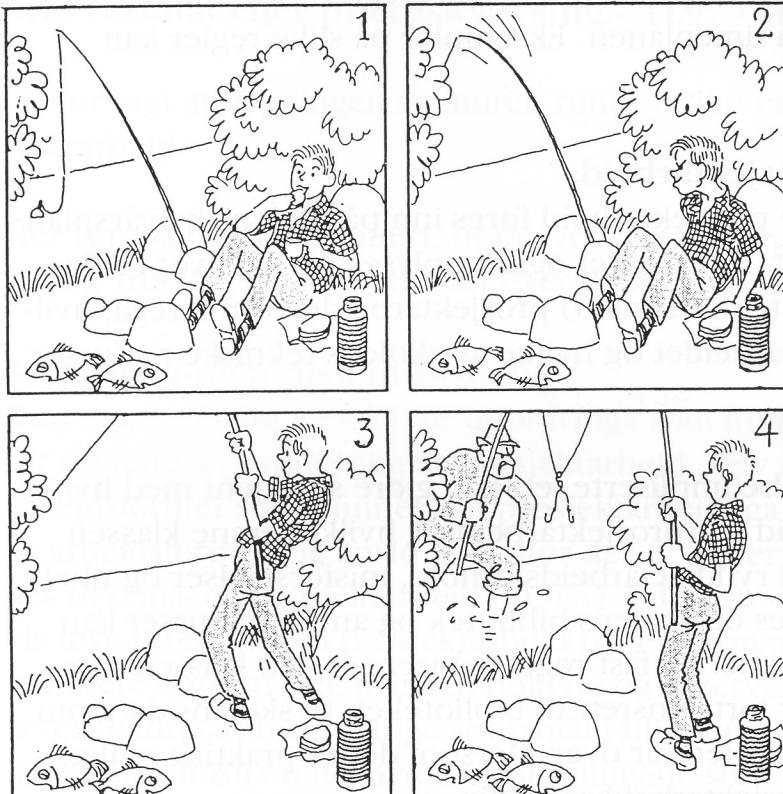
Når hele lærerstaben og andre impliserte lett kan gjøre seg kjent med hvilken klasse som til enhvert tid har prosjektarbeid og hvilket emne klassen arbeider med, fører dette til ryddige arbeidsforhold, misforståelser og uheldige «kollisjoner» kan unngåes og skolens bibliotek og andre ressurser kan utnyttes på en planmessig måte. En fast regel må være at den klassen som har prosjektarbeid alltid har fortrinnsrett til biblioteket, til skolens datarom og andre «fellesgoder» som skolen rår over. Dersom det er praktisk mulig, bør ikke flere klasser ha prosjektarbeid samtidig.

* **Bruk av internett og edb:**

Elevene skal ha opplæring i bruk av datamaskiner og internett. I forbindelse med prosjektarbeid får elevene meningsfull øving i å bruke disse mediene. Elevene er meget interesserte i bruke internett. Ved de fleste skolene er imidlertid datamaskinparken liten, og tilgangen til internett er begrenset. Derfor må bruken av disse mediene styres.

For det første er det ingen selvfølge at datamaskiner og internett skal brukes ved alle prosjektarbeider. Dersom lærerne vurderer situasjonen slik at i dette prosjektet skal opplysninger hentes inn på annen måte enn gjennom internett, så settes dette opp i retningslinjene for arbeidet med prosjektet. I et annet prosjekt kan internett brukes, men elevene får oppgitt noen få adresser som de skal bruke. Dersom elevene laster ned stoff fra internett eller kopierer fra andre kilder og bruker det ubearbeidet i oppgaven, må dette gå tydelig fram både av teksten og av kildeoversikten som skal stå i alle prosjektarbeider. Dette må understrekkes tydelig for elevene.

Studér tegneserien – skriv en tekst

Bruk flere sanser når du forteller: Se, hør, lukt, smak og føl.

Tenk også på komposisjonen av teksten din. Kanskje blir framstillinga mer livfull om du ikke begynner med bilde nr. 1. Start heller midt i fortellinga. Dette er et gammelt litterært virkemiddel som kalles IN MEDIAS RES. Det betyr midt i handlingen eller rett på sak.

Tankereferat og replikker skaper variasjon og liv i teksten. Frisk opp teksten med tegninger.

Skriv en tekst med utgangspunkt i tegneserien. Du kan velge mellom disse synsviklene:

1. Gutten forteller i jeg-form hva som skjedde.
Lag overskrift selv
eller
2. En utenforstående person, for eksempel du, har vært i nærheten og sett det som tegneserien viser. Tenk deg at du forteller om hendingen til en kamerat.
Lag selv en passende overskrift.

VELG STIKKORD – SKRIV!

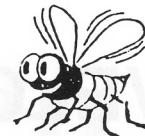

Under ser du en hel del stikkord hulter til bulter. Plukk ut noen av dem, og bruk dem som overskrifter til tekster som du skriver. Velg sjanger sjøl. Det kan være for eksempel: brev, dikt, fortelling, eventyr, intervju, dialog, artikkel, reportasje. Du kan også sette sammen ulike sjangerer, for eksempel ta med et dikt eller en dialog inne i ei forelling, eller sette et intervju inn i en reportasje.

Dersom du syns det er vanskelig å velge emne under, kan du la slumpen rå: Lukk øynene. Sett så fingeren ned et sted på lykke og fromme, og se hvilket emne det blir!

Moter Gull Lat Voksen Frokost
Kino I morgen Klassen min Kjæresten min Tidsmaskin
Kraka Neste år Karakterer Trær
Føtter Mot vind Boblejakka mi Sukkelen WC
Skibrettet Leksikon Lillebror Grøn klatte
Rock Vinkelret Sjøsprøyt Barnedåp Vi
Konfirmasjon Rektor Pullet Mars
Hjørnetanna mi Snøret min Anne
Torsk Prover Brann Framtida Politikk vug
Prover Restauranten Middag Natt Timeplan TV Hatten
Regn Stien Postkasser Radio Et Utlandet
Hodepine Hundens Klar Per Komisk
Sko UFO Lars Bil Kjelleren Zappa Trøtt
Kix

Dikt blir skuespill

Mange virkemidler kan tas i bruk for å gjøre presentasjonen av dikt livfull og variert. En enkel dramatisering av dikt som egner seg for det, kan være et virkningsfullt middel.

Dikt som hovedsakelig består av direkte tale, egner seg godt for dramatisering (rollelesning); men også andre dikt kan nytties. Her kan for eksempel sololesning av forskjellige stemmer med innslag av talekor ha god virkning.

Enkle kostymer, små sceneantydninger og noen rekvisitter gjør det lettere for «skuespillerne» å leve seg inn i rollene. Samtidig kan slike effekter, hvis de brukes med måtehold, bidra til å gi publikum en rikere opplevelse av diktet.

Nedenfor gjengis et dikt som kan brukes som «skuespill». Til diktet er det knyttet noen forslag til rollefordeling og arrangement.

«Slik er verden»

Diktet «Slik er verden» er skrevet av den svenske forfatteren Gustaf Fröding. Her er diktet overført til norsk og satt opp som et skuespill med vekselspesialisering mellom talekor og solostemmer. I parantes under hver linje står hvem som skal spille de forskjellige rollene.

Dersom klassen vil prøve seg på den svenske originalen, henvises til den svenske versjonen under tittelen «Världens gång».

Forslag til arbeidsprogram:

1. Klassen studerer diktet: Læreren eller en elev som har forberedt seg, leser diktet høyt. Gjennom samtale prøver klassen å klargjøre den situasjonen og den stemningen diktet beskriver. Elevene kan gjerne foreslå musikk og/eller lydeffekter som passer til diktet.
2. Rollene fordeles, innøvingen begynner. Klassen diskuterer hvordan lesningen bør være for å få fram de spesielle stommene i diktet. Spørsmålet om variasjoner i talekorets stemmestyrke i de forskjellige deler av diktet bør også trekkes inn i diskusjonen.
3. Når diktet framføres, kan skuespillerne f.eks. stille opp i båtform med kaptein litt høyere plassert enn de andre, og matrosen som roper, kan stå helt bakerst.

Slik er verden

Havet veltet, stormen kvein,
(gutter) (jenter)
Bølgene rullet, frådende grå.
(alle)
- En mann er skylt over bord, kaptein!
(solo)
- Jaså -
(solo)
- Ennå kan De redde hans liv, kaptein!
(solo)
Havet veltet, stormen kvein.
(gutter) (jenter)
- Ennå kan en line den arme nå!
(solo)
Bølgene rullet, frådende grå.
(alle)
- Nå sank han, jeg ser ham ei mer, kaptein!
(solo)
- Jaså -
(solo)
Havet veltet, stormen kvein.
(alle)

(Til norsk ved J.H.)

Gustaf Fröding Svensk forf.

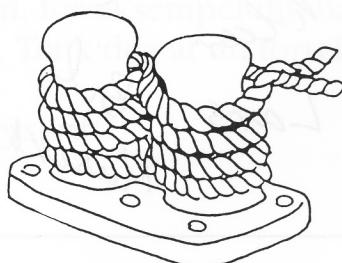
Världens gång

Havet välte, stormen ven,
«En man är vräkt över bord, kapten!»
«Jaså.»

«Ånnu kan ni rädda hans liv, kapten!»
Havet välte, stormen ven.
«Ånnu kan enlina den arme nå!»
«Jaså.»

Vågorna rullade askligt grå.
«Nu sjönk han, nu syns han ei mer, kapten!»
«Jaså.»
Havet välte, stormen ven.

Våg: bølge; vräkt: skylt, kastet; den arme: den hjelpe-løse, ulykkelige.

Gjendikting - skapende skriving

Når du **gjendikter** et dikt fra et fremmed språk, skaper du et nytt dikt. Dersom du sammenligner forskjellige gjendikninger av samme dikt, vil du ofte se at diktene er ulike. Vi finner som regel forskjellige ord og ulike måter å gjendikte bilder og tema på. Derfor kan vi med god grunn si at gjendikting er **skapende etterligning**.

Når du gjendikter, kan du velge om du vil holde deg tett inntil originalen, nesten ord for ord – eller om du vil gjøre deg helt fri fra originalen og gjengi ord og bilder på din spesielle måte.

Her kan du lese dikt på engelsk, svensk og dansk. Velg ut noen dikt i samråd med læreren og lag **gjendiktninger** av diktene på norsk.

William C. William

THIS IS JUST TO SAY

I have eaten
the plums
that were in
the icebox

and which
you were probably
saving
for breakfast

Forgive me
they were delicious
so sweet
and so cold

I, TOO

(fra 1920 åra) by Langston Hughes

I am the darker brother.
They send me to eat in the kitchen.
When company comes,
But I laugh
And eat well
And grow strong.

Tomorrow.
I'll be at the table

When company comes.
nobody'll dare
Say to me,

«Eat in the kitchen,»

Then.

Besides,
They'll see how beautiful i am
And be ashamed –

I, too, am America.

Sandra Worm, 13 år

HVORFOR GJØR JEG DET IKKE?

Når jeg ser dig, har jeg
mest lyst til å hoppe og danse,
skrige og skråle og slynge
mine arme omkring dig.

Men jeg gør det ikke. Hvorfor?

Det er bare ligesom noget
indeni der gør modstand.

Er det fordi jeg er bange for,
at de andre skal se det og grine,
eller fordi jeg alligevel ikke vil.
Eller måske bliver du sur
og siger, jeg er åndssvag og barnlig.

Velg ett eller to vers av dette diktet og lag gjendikting.

GUD, JAG ÄR ENSAM

Gud, jag är ensam.
Ge mig du en vän,
så skal jag försöka
vara snäll mot den.

En kamrat som alltid
jag kan litा på
– allt går mycket bättre
bara man er två.

Kanske finns det nån som
ber till dig som jag.
Kanske att vi båda
möts en vacker dag.

Kanske någon ensam
väntar just på mig.
Hjälp mig hitta vännen,
Gud, det ber jag dig!

(Britt G. Hallqvist)

TEMA: Humor

Hvilke vitser ler du av?

Folk har til alle tider likt å lytte til gode fortellinger. En god forteller kan trollbinde folk med fortellingene sine. Han varierer stemmen etter innholdet, dveler ved viktige detaljer og fletter inn varierte sanseopplevelser. Men først og fremst er han sterkt engasjert i det han forteller.

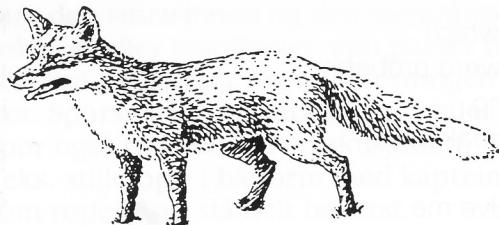

Blant fortellingene er vitsen populær. De moderne vitsene er vanligvis svært korte. Ofte mangler de både innledning og avslutning, bare noen få setninger av hoveddelen av fortellinga står igjen. For det skal gå fort å fortelle eller lese en vits i dag.

Akkurat som folkeeventyra har de fleste vitsene vandret fra land til land og blitt tilpasset de miljøene som de skal fortelles i. Ingen vet hvem som har laget vitsene. De har, som det sies om noen av folkeeventyra, kommet drivende over åsen på ei fjøl.

De korte, treffsikre replikkene er vanligvis hovedsaken i vitsen. Det overraskende poenget (vitsen) kommer som regel i den siste replikken. Noen vitser består bare av ei replikkveksling:

«I går skaut jeg en rev på hundre meter.»
«Tøv, så lange rever fins ikke.»

Litt vitseteori

En vits er vanligvis ei kort fortelling med en uventet slutt. Det er det overraskende sluttpoenget som gjør vitsene morsomme. Dette sluttspoenget kan ha forskjellige virkemidler:

- 1 *Så dumt,øysete eller sprøtt at det blir komisk.*
- 2 *En kolossal overdrivelse.*
- 3 *Et godt ordspill (et ord kan ha forskjellige betydninger).*
- 4 *En misforståelse.*

Det fins selvsagt også andre humoristiske virkemidler.

Vitsen er først og fremst en muntlig sjanger. Som de andre folkediktions-sjangrene er vitsen som skapt til å fortelles. Men ofte ser vi vitser på trykk. Vitser framstilles også i kort tegneserieform (som "striper").

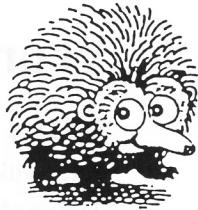
Det er heller ikke uvanlig at vitsene skrives om til viser eller små vers, for eksempel limericker.

Uskyldig
"Uskyldig, herr dommer!" sa sangen.
Men dommeren han er en vrang en.
Han nikker og spør:
"De stjal jo litt før?"
"Nei, dette er første gangen!"

På rockekonsert
Ein rockeglad myhank frå Knausen
var dristig og gjorde den flausen
- å dra på konsert.
Det slutta prekært:
Han omkom under applausen.
Jon Hildrum

En limerick er et muntert mini-dikt på fem linjer, der rimmønsteret skal være a-a-b-b-a.

Vitsetoppen

A

Leif leser lekser og spør sin far: «Hvem var Columbus, far?»

Far: «Hva er det jeg hører? Kan du ikke bibelhistorien din da, gutt?»

B

En mand, som gik i vejkanten, blev påkørt af en cyklist og væltet i grøften.

«Der var du heldig», udbrød cyklisten.

«Såh, hvordan det?»

«Jo, for det er min fridag i dag; ellers plejer jeg at køre lastbil.»

C

«Hva ble den russiske keiser kalt?»

«Tsar.»

«Riktig, og keiserinnen?»

«Tsarina.»

«Ja, og barna deres?»

«Sardiner.»

D

«Kelman, hva er det som ligger på tallerkenen?»

«En ål.»

«Men den er jo i to deler.»

«Ja, den er røket.»

E

«Kan noen bli straffet for noe som en ikke har gjort, lærer?»

«Nei, det kan ikke skje.»

«Jeg har ikke gjort leksene mine i dag.»

F

En gutt kom inn i bussen og stilte seg ved døra.

«Det er plass i baksetet,» ropte sjåføren.

«Det er så langt å gå dit,» svarte gutten.

«Jeg skal kjøre litt fram jeg,» sa sjåføren.

G

«Om fem minutter skal skoene dine være blankpusset!» brølte offiseren.

«Tusen takk,» sa soldaten.

H

En kone hadde vondt i et øre. Hun gikk til den nye doktoren i bygda, som undersøkte øret hennes. Noe mer gjorde han ikke med øret. Etter konas mening tok doktoren seg meget godt betalt for undersøkelsen.

Da hun kom hjem, ville mannen vite om resultatet av legebesøket.

Da sa kona: «Det viste seg at nydoktoren var mer interessert i kroner enn i ører.»

I

To gutter satt og så på den store, runde fullmånen.

Per sa: «Jeg syns det er rart at ikke folk reiser og bosetter seg på den svære, rommelige måneflata.»

«Nei, nå må du bruke det lille vettet ditt da,» sa Lars. «Hvordan tror du det ville gått med alt folket når det ble halvmåne?»

J

Anton fortalte: «Jeg var med på byggingen av jernbanen tvers over Amerika. Bror min ryddet terrenget og la ned svillene. Selv monterte jeg skinnene på svillene. Helt fra starten av var vi nødt til å holde et hardt tempo. Like bak oss hadde vi hele tiden hurtigtoget i full fart.»

K

«Jeg må ha nye sko, mor!»

«Nei, du fikk jo nye sko ganske nylig.»

«Men sålene på disse skoene er i alle fall så tynne at når jeg trår på en femkrone, så kjenner jeg om det er mynt eller krone som vender opp.»

L

Vesle Knut kom til spilletimen hos fiolinlæreren.

Knut satte fra seg fiolinkassen på bordet, og læreren åpnet kassen.

«Hva i all verden!» ropte læreren forskrekket da han fikk se hva som lå i kassen.

«Her ligger sannelig en revolver! Hva skal dette bety?»

«Å stakkars pappa!» sukket Knut. «Han skal rane banken, og nå står han der med fiolinen min.»

M

Et isbjørnpar var på sydentur, og på reisa si kom de til en ørken.

«Her må det ha vært meget glatt,» brummet hannbjørnen da han vandret bortover sanddynene.

«Hvorfor tror du det?» undret binna seg.

«Ser du ikke hvor mye de har strødd her da?» sa hannbjørnen.

N

Kunden vid korvkiosken:

«Vad kostar senepen?»

«Den är gratis.»

«Bra, får jag ett kilo.»

Vi undersøker, samtaler og skriver

1 Hva leste du?

1.1. Hvilke vitser passer disse overskriftene til?

- Tynne såler
Hos legen
Måneskinnskveld
Lang buss
Restaurantbesøk
Hardt arbeid
- 1.2. Samtalen i vits A foregår hjemme hos Leif.
Hvor foregår samatalen i disse vitsene: D, F og G?

2 Oversett til bokmål

Oversett til bokmål de tre vitsene som ikke er skrevet på bokmål. Skriv ei lita ordliste som viser noen ord som du har forandret.

3 Hva mener du?

Hvilken vits på «Vitsetoppen» syns du er den beste?
Begrunn svaret ditt.

4 Fortell (pararbeid)

4.1. Arbeid sammen i par. Fortell noen av vitsene til hverandre uten å se i boka. Legg merke til hvordan dere forandrer språket når vitsene blir presentert muntlig. Skriv ned noen punkt om dette.

4.2. Hva kjennetegner en god forteller? Skriv punktvise svar. Diskuter svarene.

5 Emne å samtale om

Mange vitser kan virke diskriminerende. Finn eksempler på slike vitser. Snakk om hvorfor noen morer seg på andres bekostning, og hvilken virkning slike vitser har på dem som blir gjort til narr.

6 Vitseanalyse

De fleste vitsene har en uventet slutt. Det er det overraskende sluttspoenget som gjør vitsene morsomme.

Vi morer oss fordi det overraskende poenget f.eks. er:

- a) dumt, tøysete eller sprott
- b) en kolossal overdrivelse
- c) et godt ordspill (et ord kan ha flere betydninger)
- d) en misforståelse

Det finns også andre humoristiske virkemidler.

Les vitsene på temasiden, og finn eksempler på vitser som bygger på noen av de humoristiske virkemidlene som er nevnt ovenfor.

7 Klassens vitsetest

Den humoristiske smaken er svært ulik blant folk. Hvordan er smaken i din klasse?

Gi vitsene på temasiden poeng. Den vitsen som du syns er morsomst, gir du 11 poeng, den nest morsomste 10 poeng osv.

Summér resultatet av testen på tavla. Hvilken vits kom på topp? Hvilken ble nest best? Hvilken fikk dårligst plassering?

Dersom du har anledning til å teste andre årsgrupper, kan det være interessant å sammenligne deres humoristiske smak med smaken i din klasse. Skriv om resultatet f.eks. i klasse/skoleavisen.

8 Dramatisering

Vitser er enkle å dramatisere. Lag «minisketsjer» av vitsene på temasiden eller andre vitser. Framfør sketsjene for en annen klasse, på en elevkvelde o.l.

Dersom elevene i klassen går på vitsejakt i avisar, ukeblad m.m., vil en fort finne fram til råstoff til *tema-sketsjer*. Eksempler på temaer kan være «Hos legen», «På skolen», «I butikken», «I retten» o.l.

Det bør velges en vitseredaksjon i klassen som vurderer og sorterer stoffet og deretter setter sammen vitsene til en lengre sketsj.

9 Skriftforming - framføring

Alle i klassen skriver sin favorittvits på et ark som så henges opp på klassens tavle. Pass på å få tydelig skrift. Denne gangen over vi spesielt på å få mye «luft» inn i bokstavene.

Alle framfører sin vits før den henges opp. Klassekameratene kan gjerne engasjeres som skuespillere.

10 Vitsar - hulter til bulter (nynorsk)

I desse vitsane er setningane komne hulter til bulter. Skriv vitsane slik at det blir meining i dei. Alle skiljeteikna i vitsane manglar. Sett inn teikna når du skriv vitsane. (Det manglar 17 teikn i den første vitsen og 9 i den andre.)

Nei takk det finst ikkje småfuglar der eg bur svara dama
Ein mann som heit Oskar stod på torget og selgde juleneck
Det gjer ingen ting sa Oskar for det finst heller ikke korn på dette neket
Kjøp dette flotte neket ropa Oskar til ei dame som gjekk forbi

Prøv dei gode varene mine og De kjem hit igjen
For å levera varene tilbake
Ein morgen fann han denne tilskrifta på plakaten
Ein kjøpmann sette opp denne plakaten på butikkdøra

11 Lag hulter til bulter-oppgaver

Lag hulter-til-bulter-oppgaver til klassekameratene.

Litt vrien var den,
men jeg greide den.

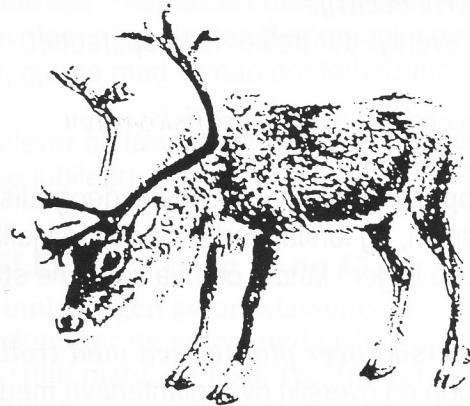
12 Limericker hulter til bulter

12.1 Sett linjene i denne limericken i rett rekkefølge. Husk at rimmønsteret for limericker er a-a-b-b-a. Det er bra om du lager tegninger som passer til limerickene. Lag overskrift til limericken.

Støtt ruslet de sammen
holdt hånd i hånd, hånd i hånd, hånd.
En blekksprutjomfru nedpå "bånn"
i elskovsglad gammen
hun elsket en blekksprutgutt sånn.
Jon Hildrum

12.2. Her er to limericker blandet sammen. En er på nynorsk, og en er på bokmål. Rydd opp i rotet, og skriv limerickene slik de skal være. Lag overskrifter på limerickene.

Han skrubba og gnei så det skein.
med Hoff og med Haug like så.
så sparket hun Hagen
Det var elgjakta snart
Sivs samliv med Holm gikk i stå,
at no passa det best å bli rein.
Og nå her om dagen
derfor såg han det klart
Nå kalles hun kun 4H.
Ein elg vaska horn, buk og bein,
Jon Hildrum

12.3 Ordet rein er et sentralt ord i en av disse limerickene. Forklar hvorfor.

13 Skriv limericker

Heng dem opp på klassens limericktavle eller skriv dem inn i klassens diktbok.

TEMA: TROLL

Skriv om noe som (kanskje) ikke fins

Troll er noen fasinerende vesner som har satt mange spor etter seg her i landet. Først og fremst møter vi dem i folkediktinga vår (i eventyr, folkeviser og sagn). Men vi møter også troll i musikk og i bildende kunst.

I norsk natur fins det mange merker etter troll. Geografiske navn og navn på planter og dyr vitner om det.

Les eventyr og sagn, bruk oppslagsverk og finn opplysninger om troll. Sett fantasien i sving, og lag ei trollbok eller en trollvegg i klassen.

Her er noen forslag til innhold i boka, eller på veggen. Finn gjerne på flere momenter selv.

A Beskrivelse

Bekriv et eller flere troll slik du ser det (dem) for deg. Skriv om størrelsen på trollet og på noen kroppsdelar (bruk sammenligninger). Utseende, stemme, klesdrakt, måter å bevege seg på er andre stikkord. Lag gjerne tegninger i tilknytning til beskrivelsen.

B Skriv eventyr

Skriv eventyr der troll er hovedpersoner.

C Oversikt over geografiske navn med «troll» i

Sett opp en oversikt over en del geografiske navn med troll i, og forklar kort hvor de forskjellige stedene ligger i landet og hva navnene står for.

D Oversikt over plantenavn med troll i

Sett opp en oversikt over plantenavn med troll i. Gi noen korte opplysninger om hver plante.

E Foredrag om «troll-musikk»

Lag et foredrag der du spiller «troll-musikk» for klassen.

F Tegning, form

Lag tegninger og formingsarbeider av forskjellige slag. (Materialbilder av skog- råstoff gir artige produkter).

G Skriv dikt eller sang

Skriv et dikt om troll. En fødselsdags-sang til trolllets tusenårsdag kan bli riktig flott.

H Skildringer av troll

Plukk ut skildringer av troll fra eventyrene. Les opp for klassen.

I Utgreiing om troll i dikting

Mange av dikterne våre har brukt troll i verkene sine. Lag ei utgreiing der du nevner noen av disse dikterne og verkene deres.

J Utgreiing om troll i bildende kunst

Både tegnere og andre kunstnere som arbeider med bildende kunst, har skapt troll.

Lag ei utgreiing der du nevner noen av disse kunstnerne og verkene deres.

Slik gjør jeg det

Små drypp fra lærer til lærer

«Bestemorhylle» på skolebiblioteket

For å skape interesse for eldre barnelitteratur kan det være tjenlig å opprette ei «bestemor/bestefar»-hylle på skolebiblioteket. På foreldremøte kan en gjerne opplyse at biblioteket tar imot slik litteratur som gave. Da er mulighetene for å få «originalbøker» til stede.

Mange av de «gamle» klassiske barnebøkene er nå kommet i nye utgaver. Det gjelder for eksempel bøkene om Biggles og Frøken Detektiv. Videre har «Frendeløs», «Robinson Crusoe», «Onkel Toms hytte», de gamle eventyrbøkene og flere sin naturlige plass i ei slik hylle. Elevene kan gjerne få i oppgave å drive PR for ei slik hylle, for eksempel ved å skrive bokmeldinger, lage reklameplakater m.m. for disse bøkene.

Slå et slag for lyrikk og skriftforming

Sjeldent lånes det ut bøker fra lyrikkhylla på skolebiblioteket. Her er det behov for en aksjon. Nå og da bør norsklærerne (og andre lærere) trimme elevene i skriftforming. Gi elevene i oppgave å skrive av et dikt så vakkert som mulig på en plakat som senere skal henges opp i klassen. Etter opphengingen får elevene lese og kommentere «sine» dikt. Til klassen kan følgende spørsmål stilles: Hvilke bilder ser du på din indre fjernsynsskjerm når du hører dette diktet opplest? Skriv ned stikkord.

Elevene velger selv hvilke dikt de vil skrive av fra ei diktsamling som de låner på skolebiblioteket. Elevene kan gjerne oppmuntres til å tegne og pynte diktplakaten sin. Kanskje kan jakta på et høvelig dikt virke skjerpende på interessen for lyrikk? Det er forsøket verd.

Skriveøvinger i «glemmeboka»

Alle lærere har erfart at elever glemmer bøker. Slike forglemmelser skal helst behørig noteres. Ordenskarakteren skal dokumenteres. Slike innføringer i dagboka tar tid.

Hvorfor kan ikke slike glemmemerknader føres av elevene sjøl – kombinert med ei lita skriveøving? Det trengs ei vanlig skrivebok. Når elevene opplyser om glemming, flagrer glemmeboka ned til eleven som skriver hva han har glemt, grunngir hvorfor, gjerne med løvnad om forbedring. Dato og underskrift hører sjølsagt med.

Glemmeboka har blitt underholdende lesning både for elever og lærere, for mange uttrykker seg humoristisk. Dessuten er den meget populær ved klasse-jubileer!

Men først og fremst skal den forebygge glemming.

BRUKSANVISNING FOR GRAMMATIKKSPILLET (side 16 og 17)

Et ordklassespill kan være en morsom måte å variere innlæringen av ordklassene på. Elevene deles inn i grupper på f eks fire elever, én er dommer og sitter med fasiten samtidig som han noterer poengene. Det som trengs er en spilleplate, en fasit, tre brikker og en terning til hver gruppe. Elevene skifter på å være dommer.

Mens elevene spiller, kan det være dempet musikk i klasserommet, så de forskjellige gruppene ikke hører hverandre.

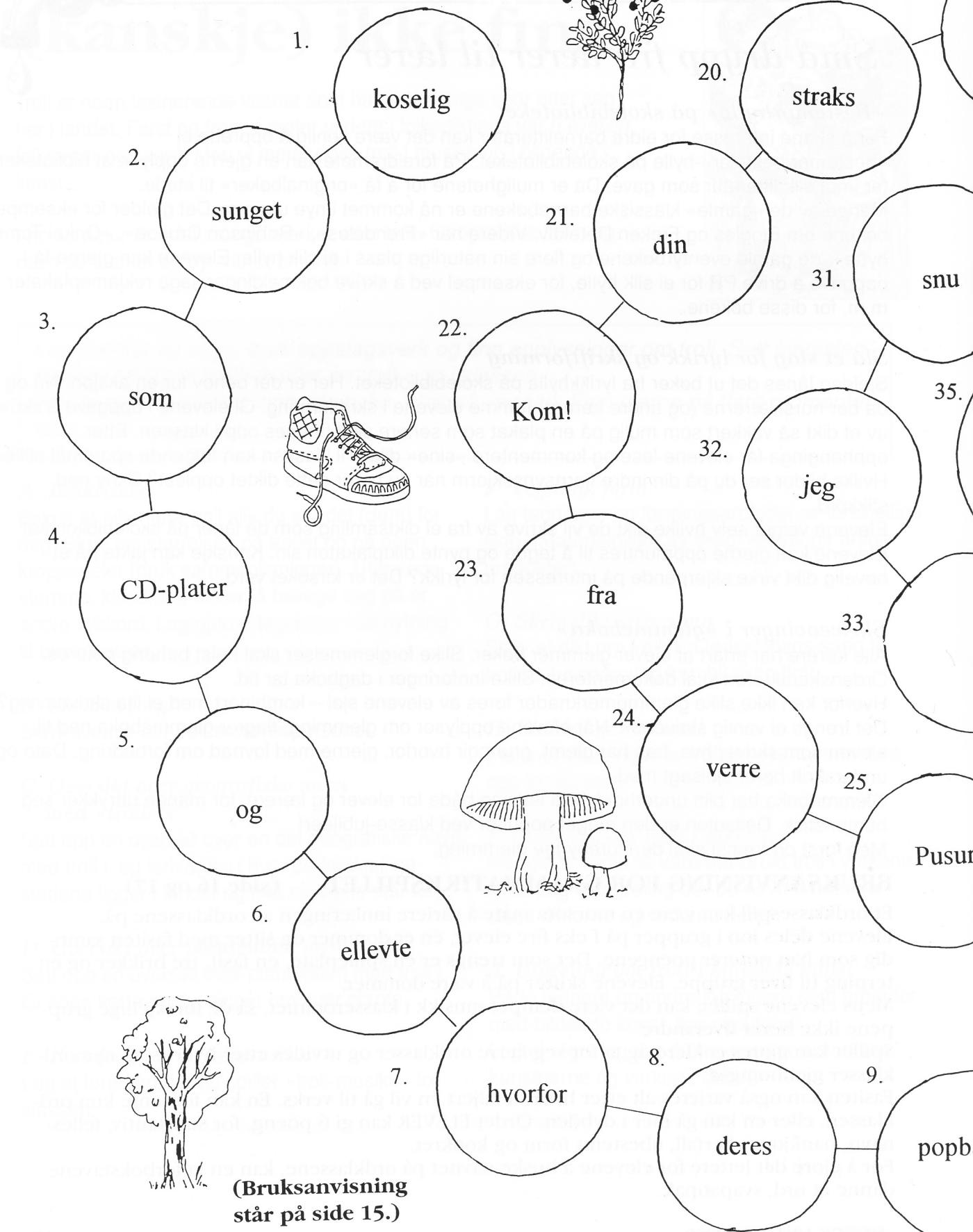
Spillet kan gjøres enklere og ta for seg færre ordklasser og utvides etter hvert som nye ordklasser gjennomgås.

Fasiten kan også varieres alt etter hvor detaljert en vil gå til verks. En kan forvente kun ordklassen, eller en kan gå mer i dybden. Ordet ELEVER kan gi 6 poeng, for substantiv, fellesnavn, hankjønn, flertall, ubestemt form og konkret.

For å gjøre det lettere for elevene å huske navnet på ordklassene, kan en la forbokstavene danne et ord, svapatipak.

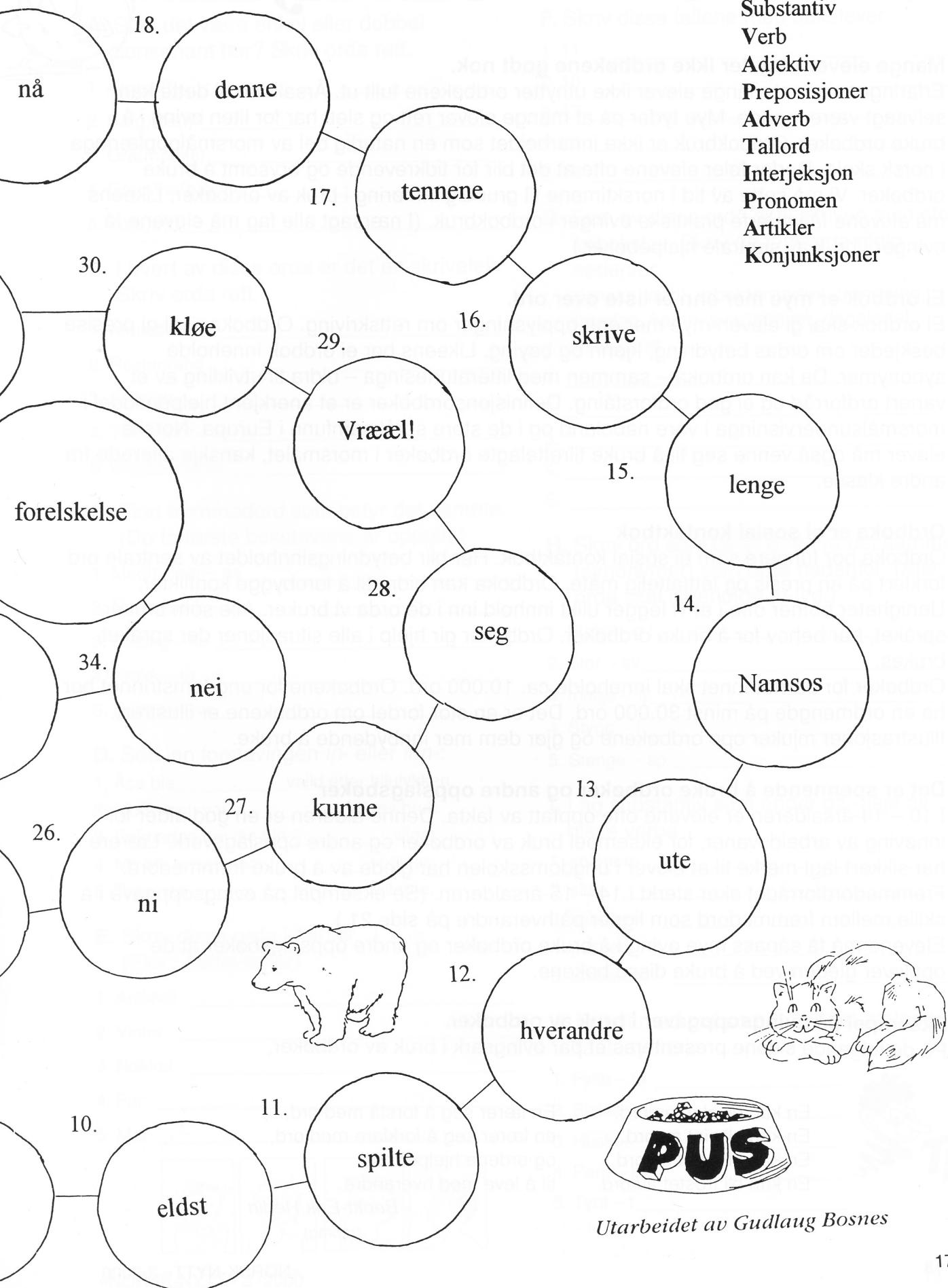
**LEK
MED
ORDKLASSENE**

(Bruksanvisning
står på side 15.)

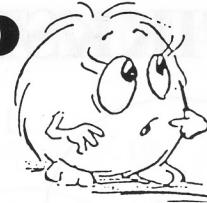
TIKKSPILL

Substantiv
Verb
Adjektiv
Preposisjoner
Adverb
Tallord
Interjeksjon
Pronomen
Artikler
Konjunksjoner

Utarbeidet av Gudlaug Bosnes

ORDLISTER GIR HJELP

Mange elever utnytter ikke ordbøkene godt nok.

Erfaringer viser at mange elever ikke utnytter ordbøkene fullt ut. Årsakene til dette kan selvsagt være mange. Mye tyder på at mange elever rett og slett har for liten øving i å bruke ordbøker. Ordbokbruk er ikke innarbeidet som en naturlig del av morsmålopplæringa i norsk skole. Derfor føler elevene ofte at det blir før tidkrevende og brysomt å bruke ordbøker. Vi må sette av tid i norsktimene til grundig innføring i bruk av ordbøker. Likeens må elevene få varierte praktiske øvinger i ordbookbruk. (I nærsagt alle fag må elevene få øvinger i bruk av sentrale hjelpebøker.)

Ei ordbook er mye mer enn ei liste over ord.

Ei ordbook skal gi eleven mye mer enn opplysninger om rettskriving. Ordbooka skal gi presise beskjeder om ordas betydning, kjønn og bøyning. Likeens bør ei ordbook inneholde synonymer. Da kan ordbooka – sammen med litteraturlesinga – bidra til utvikling av et variert ordforråd og ei god ordforståing. Definisjonsordbøker er et anerkjent hjelpemiddel i morsmålsundervisninga i våre naboland og i de store språksamfunn i Europa. Norske elever må også venne seg til å bruke tilrettelagte ordbøker i morsmålet, kanskje allerede fra andre klasse.

Ordboka er ei sosial kontaktbok

Ordboka bør fungere som ei sosial kontaktbok. Her blir betydningsinnholdet av sentrale ord forklart på en presis og lettattelig måte. Ordboka kan bidra til å forebygge konflikter.

Uenigheter botner ofte i at vi legger ulikt innhold inn i de orda vi bruker. Alle som bruker språket, har behov for å bruke ordbøker. Ordbøker gir hjelp i alle situasjoner der språket brukes.

Ordbøker for barnetrinnet skal inneholde ca. 10.000 ord. Ordbøkene for ungdomstrinnet bør ha en ordmengde på minst 30.000 ord. Det er en stor fordel om ordbøkene er illustrert. Illustrasjoner mjuket opp ordbøkene og gjør dem mer innbydende å bruke.

Det er spennende å bruke ordbøker og andre oppslagsbøker

I 10 – 14-årsalderen er elevene ofte opptatt av fakta. Denne alderen er en god alder for innøving av arbeidsvaner, for eksempel bruk av ordbøker og andre oppslagsverk. Lærere har sikkert lagt merke til at elevene i ungdomsskolen har glede av å bruke fremmedord.

Fremmedordforrådet øker sterkt i 14 – 15-årsalderen. (Se eksempel på øvingsoppgave i å skille mellom fremmedord som ligner på hverandre på side 21.)

Elevene må få såpass mye øving i å bruke ordbøker og andre oppslagsbøker at de opplever gleden ved å bruke disse bøkene.

Eksempel på øvingsoppgaver i bruk av ordbøker.

På de følgende sidene presenteres et par øvingsark i bruk av ordbøker.

En kan bli glad av ord.
En kan bli sint av ord.
En kan bli ertet av ord.
En kan bli trøstet av ord.

En lærer seg å forstå med ord,
en lærer seg å forklare med ord,
og ordene hjelper oss
til å leve med hverandre.

Benkt-Erik Hedin

(utdrag)

TRIM MED ORDLISTA

Bokmål

A. Skal det være enkel eller dobbel konsonant her? Skriv orda rett.

1. A(p)eti(t) _____
2. Ba(g)ate(l) _____
3. Gra(m)ati(k) _____
4. Gra(s)ho(p)e _____
5. Ka(s)e(t) _____

B. I hvert av disse orda er det en skrivefeil. Skriv orda rett.

1. Almindelig _____
2. Restaurang _____
3. Skjellett _____
4. Tempratur _____
5. Ungdomskole _____

C. Finn fremmedord som betyr det samme. (De to første bokstavene er oppgitt.)

1. Medhjelper – as _____
2. Navnetrekk – au _____
3. Retting – ko _____
4. Krakk – ta _____
5. Dyrlege – ve _____

D. Sett inn forstavingen *in-* eller *inn-*:

1. Åse ble _____ valid etter bilulykken.
2. Medisinen var til _____ vortes bruk.
3. Søknaden om lån ble _____ vilget.
4. Mo ble ansatt som _____ spektør.
5. Treneren _____ struerte spillerne.

E. Skriv disse orda i flertall.
(Eks.: Tøffel-tøfler)

1. Artikkel _____
2. Vinter _____
3. Nøkkel _____
4. Far _____
5. Mor _____

F. Skriv disse tallene med bokstaver

1. 11 _____
2. 16 _____
3. 17 _____
4. 27 _____
5. 78 _____

G. Fem av disse orda skal skrives med stor forbokstav. Skriv de fem orda riktig nedenfor.

danske, april, arbeiderpartiet, trøndelag, torsdag, kanin, svartehavet, dagbladet, riksteatret.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

H. Skriv ord som betyr omtrent det samme (synonymer) som orda nedenfor. (Alle orda skal inneholde æ-lyd.)

1. Stakitt - gj _____
2. Stor - sv _____
3. Innsjø - tj _____
4. Stygg - f _____
5. Stenge - sp _____

I. Lag substantiv som ender på -asje av disse verba

1. spionere _____
2. slite _____
3. sabotere _____
4. passere _____
5. emballere _____

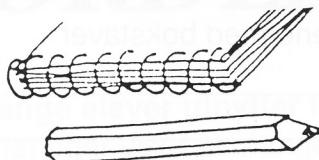
J. Fyll ut med ord som betyr det motsatte (antonymer):

1. Fylte - tø _____
2. Slokte - te _____
3. Husket - gl _____
4. Pent - st _____
5. Tynt - t _____

TRIM MED ORDLISTA

Nynorsk

A. Plukk ut dei *fire* orda med skrivefeil i. Skriv orda rett, og set dei i alfabetisk rekjkjefølgje.

gjøymestaden, nordafjelds, morro, namneskilt, spedbarn, gafflane, snikkaren, føremiddagsmaten.

1. _____ 2. _____
3. _____ 4. _____

B. Kva heiter desse substantiva i bestemt form ein-tal? Skriv òg kva kjønn kvart ord har.

Eks.: fot – foten (hankjønn)

1. fengsel _____
2. dotter _____
3. nagl _____
4. bilet _____
5. sykkel _____

C. Kva heiter desse substantiva i ubestemt form fleir-tal? Skriv òg kva kjønn kvart ord har.

Eks.: by – byar (hankjønn)

1. bru _____
2. bonde _____
3. vinter _____
4. ku _____
5. tre _____

D. Gradbøy desse adjektiva.
Eks.: kald – kaldare – kaldast

1. varm _____
2. ung _____
3. vond _____
4. tung _____
5. tragisk _____

E. Skriv desse verba i preteritum (fortid).
Eks.: å drikke – drakk

1. å vinne _____
2. å boye _____
3. å hjelpe _____

4. å lese _____

5. å vite _____

F. Skriv desse tala med bokstavar som rekkjetal:

1. 21 _____
2. 37 _____
3. 11 _____
4. 16 _____
5. 108 _____

G. Skriv desse bokmålsorda om til nynorsk:

1. hverdag _____
2. lørdag _____
3. tegning _____
4. hjemme _____
5. ellers _____
6. brødre _____
7. frokost _____
8. spørre _____
9. se _____
10. vindu _____

H. Finn norske ord for desse framandorda:

1. ignorere _____
2. prestasjon _____
3. terminal _____
4. diskusjon _____
5. monolog _____

I. Det er *ein* skrivefeil i kvart av desse orda. Skriv orda rett.

1. attfortelljing _____
2. sjølvsakt _____
3. unnagjordt _____
4. starsjonsmeister _____
5. slepphent _____

Fremmedord som likner hverandre

A Tipp først, og kryss av i rubrikk a, b eller c. Kontroller etterpå i fremmedordbok eller ordliste, og skriv rett svar i den siste rubrikken.

Hvilket av disse ordene betyr:

		a	b	c	Rett svar
1	å diskutere				
	a) debutere b) debattere c) debitere				
2	å oppheve				
	a) annektere b) annonsere c) annullere				
3	uklar				
	a) diffus b) differere c) distré				
4	høytidelig				
	a) sentrum b) serum c) seriøs				
5	ensformig				
	a) monolog b) monoton c) monogram				
6	solparaply				
	a) paragraf b) parade c) parasoll				
7	samtale mellom to				
	a) diagram b) diaré c) dialog				
8	å minske				
	a) refusere b) rekvirere c) redusere				
9	å snakke sammen				
	a) konversere b) konservere c) kontrollere				
10	lovforslag				
	a) proporsjon b) provisjon c) proposisjon				
11	strid, twist				
	a) kontrast b) kontrovers c) kontur				
12	slaginstrument				
	a) marina b) marionett c) marimba				

B

Lag setninger der du bruker minst halvparten av ordene i tippekupongen ovenfor. Utform setningene slik at du viser at du har forstått hva ordene betyr. Skriv på baksiden av arket.

Norsk kryss 3 - 2000

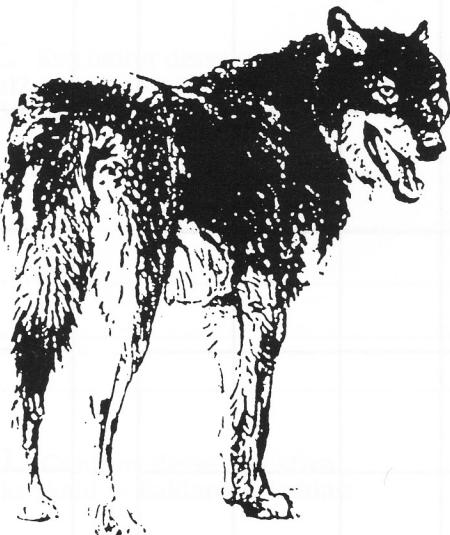
Nynorsk

Kryss A

Hovudemne: Synonym, framord m.m.

14 loddrett
i kryss A

37 vassrett
i kryss A

Kryss B

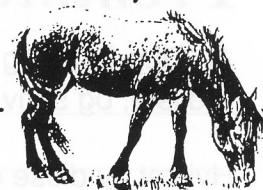
Vassrett:

2. Dyremat
5. Rå, hardhendt
8. Gøy, glede
9. Smart, slu, utspekulert
10. Annanrangs, mindre god
12. Avgifter til stat og kommune

Loddrett:

1. Uorden, virvar
2. Søkklasta, proppa
3. Strengt, humørlaust
4. Eigedom
5. Støy, uro
6. Padlar
7. Sint, forbanna
11. Forsyn deg, set til livs!

250

8 vassrett i kryss B

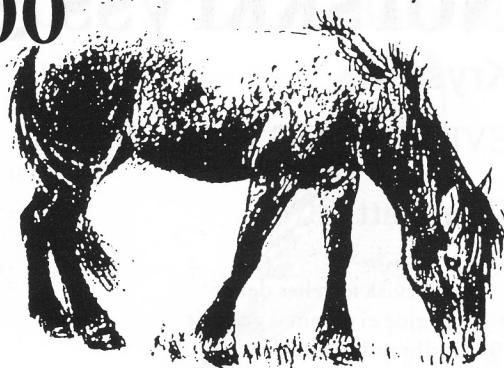

Norsk kryss 3 - 2000

Nynorsk

Hovudemne: Synonym, framord m.m.

Løysinga sender du til NORSKNYTT v/Jon Hildrum,
Høknes ungdomsskole, 7801 NAMSOS innan 1.
november 2000. Du deltek da i loddtrekninga om
ungdomsbøker.

60 vassrett
i kryss A

Kva heiter hovudpersonane?

Nedanfor står tekstutdrag frå fem kjente songar. Skriv namnet på hovudpersonen i kvar av desse songane.

(To av namna er jentenamn.)

1. «Vi bur oppå ein plass der som ingen skulle tru at nokon kunne bu»

.....

2. «No vil eg bort og gifta meg og rydja meg ein gard.»

.....

3. «Han bytta bort kua fekk fela igjen.»

.....

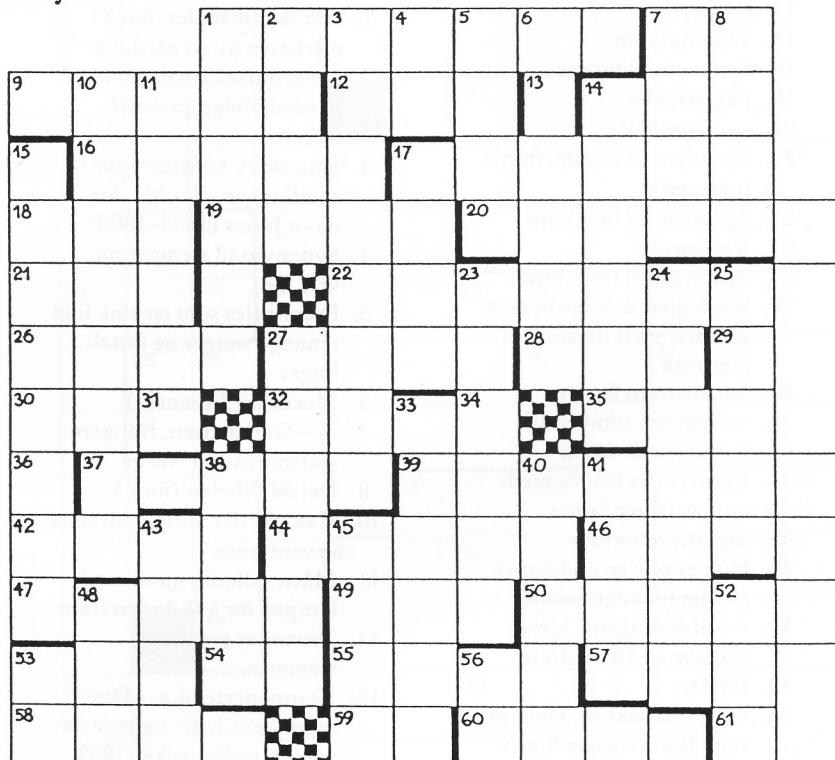
4. «Har du sett min villa min Villa Villekulle...»

.....

5. «Å kjære mi Kari gjer pølsa di feit..»

.....

Kryss A

Namn: _____

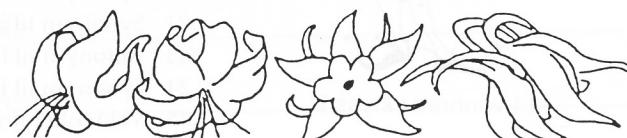
Klasse: _____

Skole: _____

Adresse: _____

Kva meiner du om vanskegraden på oppgåvene? (Kryss av)

lette middels vanskelege

Norsk kryss 3 - 2000

Bokmål

Kryss A

EVENTYR OG FOLKEVISER

Vannrett

2. Ola -----
I folkevisa fortelles det at han eide ei gammal grå geit
9. Gudbrand bodde der
12. Anne Knutsdotter hadde et slikt dyr som hette Snøgga, Stygga Lurverygga
13. Eventyrbror
15. Tekstiplante
16. Synonym til forære
18. Papirstykke
21. ---- Trestakk
22. Synonym til smelle, ramle (omvendt)
23. Synonym til bergtopp
24. Verdensdel
27. Synonym til troll, jotun
28. Rovfugler, dyktige flygere som har vært dressert til jaktbruk
30. Synonym til fattige
32. --- Prøysen (omvendt)
33. Synonym til damp
34. Eventyr der tid- og sted- opplysninger finnes
35. Smart eventyrdyr
36. Hun er ofte en ondsinnet person i mange eventyr
41. «---dronningen», kjent eventyr av 18 loddrett
42. Dessert
43. ----- Solbakken, kjent person i Bjørnstjerne Bjørnsons dikterverden
44. «---- var ute med rova så lang»
45. Synonym til bråke
47. Står under brøkstreken
48. Synonym til trener

14 vannrett i kryss B

1 loddrett
i kryss A.

Loddrett

1. Når denne fuglen skrek i nærheten av en gård, var det et varsel om dødsfall på gården, ifølge gammel folketru
3. Han skrev kunsteventyr i samlingene «Trold», fornavn Jonas (1833–1908)
4. Synonym til stenge (om vei)
5. Fremstilles som en klok fugl i mange sanger og fortellinger
6. Morer seg (nynorsk)
7. ----- Gerhardsen, tidligere statsminister i Norge
8. Del av Bibelen (fork.)
10. Han går det alltid godt med i eventyrene
11. Måtte Alladin gjøre med lampen for å få ånden fram
14. Trommer som kan stemmes
16. Komponerte bl.a. «Dovregubbens hall» og mye annen sin trollmusikk (1843–1907)
17. Skrev bl.a. teaterstykke der vi møter Dovregubben og andre trollskikkelsjer (1828–1906)
18. Verdensberømt dansk eventyrdikter
19. Bing og Bringsværd har skrevet om denne sjørømen
20. Bokstav nr. 11 og 20
25. Å bli kastet i ---egården var en straffemetode i eventyrene
26. Skoggud i gresk gudeverden
29. Overnaturlige vesener som danset i skogen
31. Synonym til herre, kar
34. Synonym til arge
37. Synonym til ryker
38. Synonym til fersk
39. Synonym til moro
40. Adam og --- (omvendt)
42. Synonym til pågangsmot
43. Kald nedbør
45. Synonym til å brennemerke
46. Synonym til fortumlet

Kryss B

Vannrett:

3. Synonym til sanke (f.eks. bær)
8. Antonym til mett
11. Synonym til ansikt
12. Synonym til jobb, stilling
13. Synonym til «satt fyr på»
14. Synonym til klovn, bajas
16. «-- da hørte jeg fra - - - en gjøk som gol: Ko-ko.»
17. Synonym til værelse (omvendt)
18. Antonym til moll
20. Synonym til haste, skynde seg
21. Synonym til ape, etterlikne
23. Antonym til fattig (omvendt)
24. Synonym til føle, fornemme
25. Vektenhet (fork.)

Loddrett:

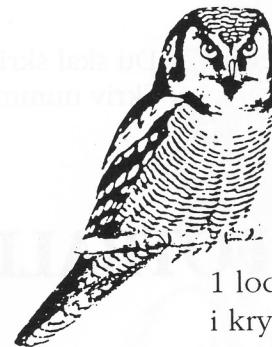
1. Synonym til herm, etterlikn!
2. Synonym til spekulér, bruk hodet!
4. Synonym til flammen (gammelt ord)
5. Tykk ullfrakk som har fått navn etter et sted i Irland
6. Steintøy laget av leire
7. Synonym til hyppig, titt
8. Antonym til 7 loddrett
9. Antonym til tykk
10. Synonym til menn, karer
15. Synonym til stille, fredelig
19. Synonym til steinroys
21. Synonym til eie, besitje

Norsk kryss 3 - 2000

Bokmål

EVENTYR OG FOLKEVISER

Når du har løst krysset, sender du løsningen til
NORSKNYTT v/Jon Hildrum, Høknes ungdomsskole,
7801 NAMSOS innen 1. november 2000.
Du deltar da i loddtrekningen om ungdomsbøker.

1 loddrett
i kryss A.

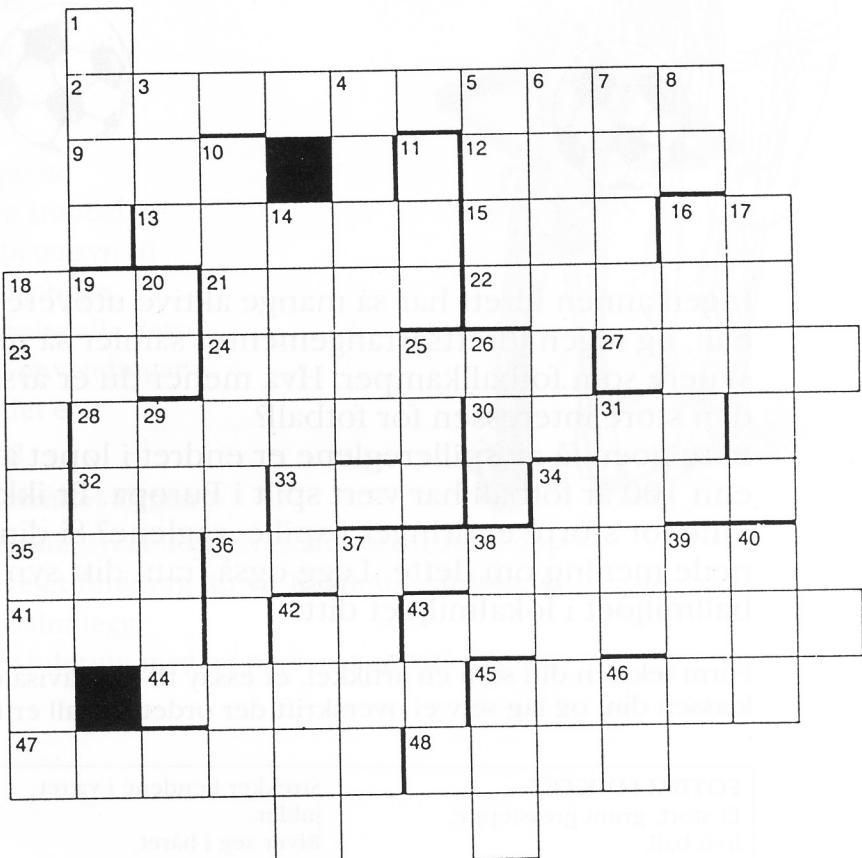
Fremmedord som likner hverandre

Hvilket av disse ordene betyr –

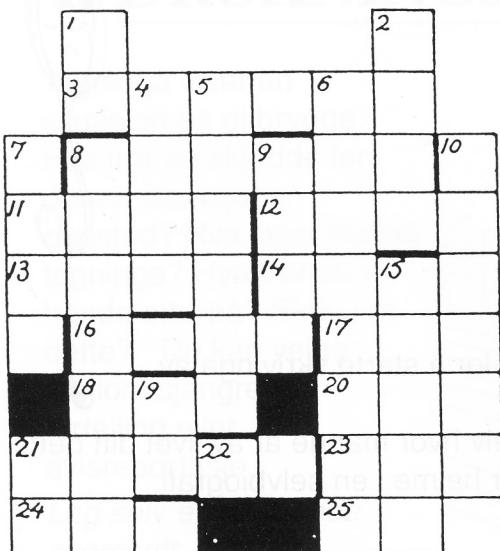
1. å miniske
a) refusere b) rekvirere c) redusere
2. å snakke sammen
a) konversere b) konservere,
c) kontrollere
3. lovforslag
a) proporsjon b) provisjon
c) proposisjon
4. strid, tvist
a) kontrast b) kontrovers c) kontur
5. slaginstrument
a) marina b) marionett c) marimba

Skriv tippeteagna, a,b, eller c, her:

1	2	3	4	5

Kryss B

Fyll ut de åpne feltene med og eller å:

Vi tenker — begynne — lese — skrive — tegne.

Navn: _____

Klasse: _____

Skole: _____

Adresse: _____

Tentamen i norsk hovedmål

Bokmål

Til eleven: Du skal skrive EN av oppgavene.
Skriv nummer og overskrift på oppgaven din.

1. FOTBALL

En liten seremoni
på banen.
Han takker sin Gud
for det mål han fikk.

Elevdikt

Ingen annen idrett har så mange aktive utøvere som fotball, og ingen idrettsarrangementer samler så mange tilskuere som fotballkamper. Hva mener du er årsakene til den store interessen for fotball?

Bare noen få av spillereglene er endret i løpet av de mer enn 100 år fotball har vært spilt i Europa. Er ikke tida nå inne for større endringer i spille-reglene? Si din begrunnete mening om dette. Legg også fram ditt syn på fotballmiljøet i lokalmiljøet ditt.

Form teksten din som en artikkel, et essay til lokalavisa eller et foredrag eller et kåseri for klassen din, og lag selv ei overskrift der ordet fotball er med.

FOTBALLDIKTET

Et stort, grønt gresssteppe,
hvit ball.
22 mann løper, hopper,
omfavner hverandre

Strekker hendene i været,
jubler.
River seg i håret,
borer hodene ned i gresset,
gråter.

20 000 ser på,
brøler, piper.
Fotball er merkelig,
men artig.
J.H.

2. SELVBIOGRAFI

Du har levd i mange år og har opplevd mye. Tida er inne for å starte skrivinga av selvbiografien.

Skriv første kapittel av din selvbiografi. Du bestemmer selv hvor mange år av livet ditt dette kapittelet skal omfatte. Husk at tanker og refleksjoner hører heime i en selvbiografi.

Overskrift: Første kapittel av min selvbiografi.

3. «JEG STILLER OPP»

Hver dag møter vi utfordringer og uløste oppgaver.

Utdrag fra «Du må ikke sove»

Du må ikke sitte trygt i ditt hjem
og si: Det er sorgelig, stakkars dem!
Du må ikke tåle så inderlig vel
den urett som ikke rammer deg selv!
Jeg roper med siste pust av min stemme:
Du har ikke lov til å gå der og glemme!

Arnulf Øverland

SOLIDARITET

Den første sa: Det høver därleg nettopp no
Den andre sa: Eg har så mye personleg trøbbel
Den tredje sa: Eg har kone og barn å ta omsyn til
Den fjerde sa: Eg kan koma til å miste jobben
Den femte sa: Eg kunne for min del bruke alle desse
innvendingane

Men eg forstår kor viktig det er
Derfor må eg ta det på meg

Arnljot Eggen

Fortell om ei sak du brenner for. Få fram hvorfor og hvordan du vil stille opp for nettopp denne saka. Du kan skrive et foredrag du vil holde for klassen, et foredrag til et foreldremøte eller et avisinnlegg.

Om du heller vil, kan du skrive et avisintervju med en person som virkelig har engasjert seg i ei sak.

Overskrift: Jeg stiller opp!

4. DRUKNINGSULYKKE

Tegninga viser en situasjon på ei brygge. Hva tror du skjedde før denne situasjonen oppstod? Hva skjer her på tegninga? Hva tror du vil hende etterpå? Skriv om dette? Du kan velge mellom sjangrene fortelling eller avisreportasje.

Lag selv en passende overskrift.

«NORSK-NYTT» 3 -2000

5. OPPDRAGELSE ELLER OPPDAGESELSE

I boka *Profeten* skriver Kahil Gibran til foreldrene:

"Deres barn er ikke deres barn.
De er Livets sønner og døtre med egne lengsler.
De kommer gjennom dere, men ikke fra dere.
Og selv om de er sammen med dere,
tilhører de dere ikke.

Dere kan gi dem deres kjærlighet,
men ikke deres tanker.
For de har egne tanker.
Dere kan gi hus til deres kropper,
men ikke til deres sjeler.
For deres sjeler bor i morgendagens hus, som
dere ikke kan besøke, selv ikke i deres drømmer.
Dere kan strebe etter å ligne dem, men prøv
ikke å få dem til å ligne dere.
For livet går ikke bakover eller dveler ved i går."

Uimotståeleg

Når det var kaldt ute
sa alltid dei vaksne
at vi ikke måtte
slikke på gelenderet

Rett etter stod vi jo der
og hylte

Marit Tusvik

Oppgave:

Mange foreldre er opptatt av å veilede barna sine, mens sønnene og døtrene er like opptatt av å finne ut av tingene selv.

Skriv en fortelling eller en artikkel med dette som tema.
Lag overskrift selv.

Eller:

Skriv et hørespill med samme tema. Hørespillet begynner ved middagsbordet hos en familie som består av mor, far, Trygve 16 år, Kari 13 år og attpåkatten Tone på 3 år.
Bestemor er på besøk denne uken.

Lag overskrift selv.

6. ENDELIG FRI!

Oppgave:

La dette være overskriften på den teksten du skriver.

Velg sjanger selv.

7. OM Å VÆRE REDD

Her er et dansk og et svensk dikt om angst, skrevet av skoleelever. Skriv om det å være redd. Velg selv en høvelig sjanger og lag en overskrift som passer.

Jag är rädd
om jag vaknar
mitt i natten
och jag hör
underliga ljud.

Kate

jeg er bange
for atomkraft og krig
bange
for våben og børnenes
skrig
hvorsor skal vi ødelægge
alt hvad vi har
det ender med
at alting blir
bart

Allan

8. ISBJØRNEN I TARONGA ZOO

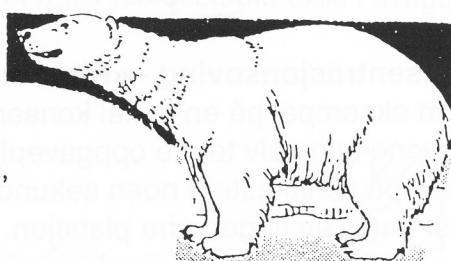
Hva får du lyst til å si etter at du har lest diktet "ISBJØRN" av Sigmund Skar? Framfør tankene og meningene dine i en artikkel eller et foredrag.

Lag selv ei overskrift som passer.

ISBJØRN

(Taronga Zoo, Sydney)

Han har fått avmælt for seg
fire meter i rute,
der han går,
fram og tilbake,
fram og tilbake,
langs den slimete, lunka dammen,
med lange, sleivande
isflak-steg.

Han svingar same staden
kvar gong.
Etter lange år
veit han plent
kvar grensa går,
plent same staden
framfor muren.
Nasen hans rører aldri
borti.

Han lyfter aldri
augo mot murkammen, heller,
dei som kunne sjå ein sel
to mil over pakk-isen.
Det hender
at han kastar hovudet tilbake
som i eit langsyn av vili lengt.
Men det er nok berre
ein muskeltrekk.

Sigmund Skard

Konsentrasjonsevnens må oppøves

– Jeg forstår ikke denne oppgaven, lærer!

Dette elevutsagnet er velkjent for den som arbeider i skolen. Ofte gir elevene opp før de har studert oppgaven skikkelig. Evnen og viljen til å fordype seg i teoretisk stoff er dårlig utviklet hos en god del elever. Sviktende evne til konsentrasjon om skolearbeidet fører dessverre til at det faglige utbyttet av skolegangen blir magert for mange.

Det har vært vanlig å gi den moderne, rastløse tidsånden skylden når elevenes konsentrasjonsproblemer blir drøftet. Skolen må ikke la seg passivisere av denne forklaringen. Vi må tro at skolen kan gjøre noe for å bedre forholdene også på dette feltet, for eksempel ved å ta tilretteleggingen av det daglige arbeidet i klassen opp til vurdering.

Overdreven tjenesteyting fra læreren?

Det kan for eksempel være grunn til å spørre om læreren, i misforstått tjenestesteiver, er med på å frata elevene mulighetene til å fordype seg grundig i oppgaveløsning på egen hånd. I tide og utide står nemlig læreren klar til å hjelpe ved det aller minste vink fra elevene. For elevene er dette selvsagt en behagelig situasjon, men bare på kort sikt.

Les oppgaven grundig!

De fleste elevene ville ha hatt større utbytte av å få følgende beskjed når de spør om hjelp etter en overfladisk skumlesing av oppgaven: – Les oppgaven grundig! Dersom du etter å ha studert oppgaven og tenkt deg godt om, fremdeles ikke ser noen løsning, skal vi sammen se nærmere på denne teksten.

Elevene må nå og da få arbeide med oppgaver uten at lærerhjelp gis. Å oppfatte en skriftlig instruksjon inngår som en del av oppgaveløsningen. Men her som i alle skolesituasjoner, må læreren selvsagt ta individuelle hensyn – og nytte sitt pedagogiske skjønn.

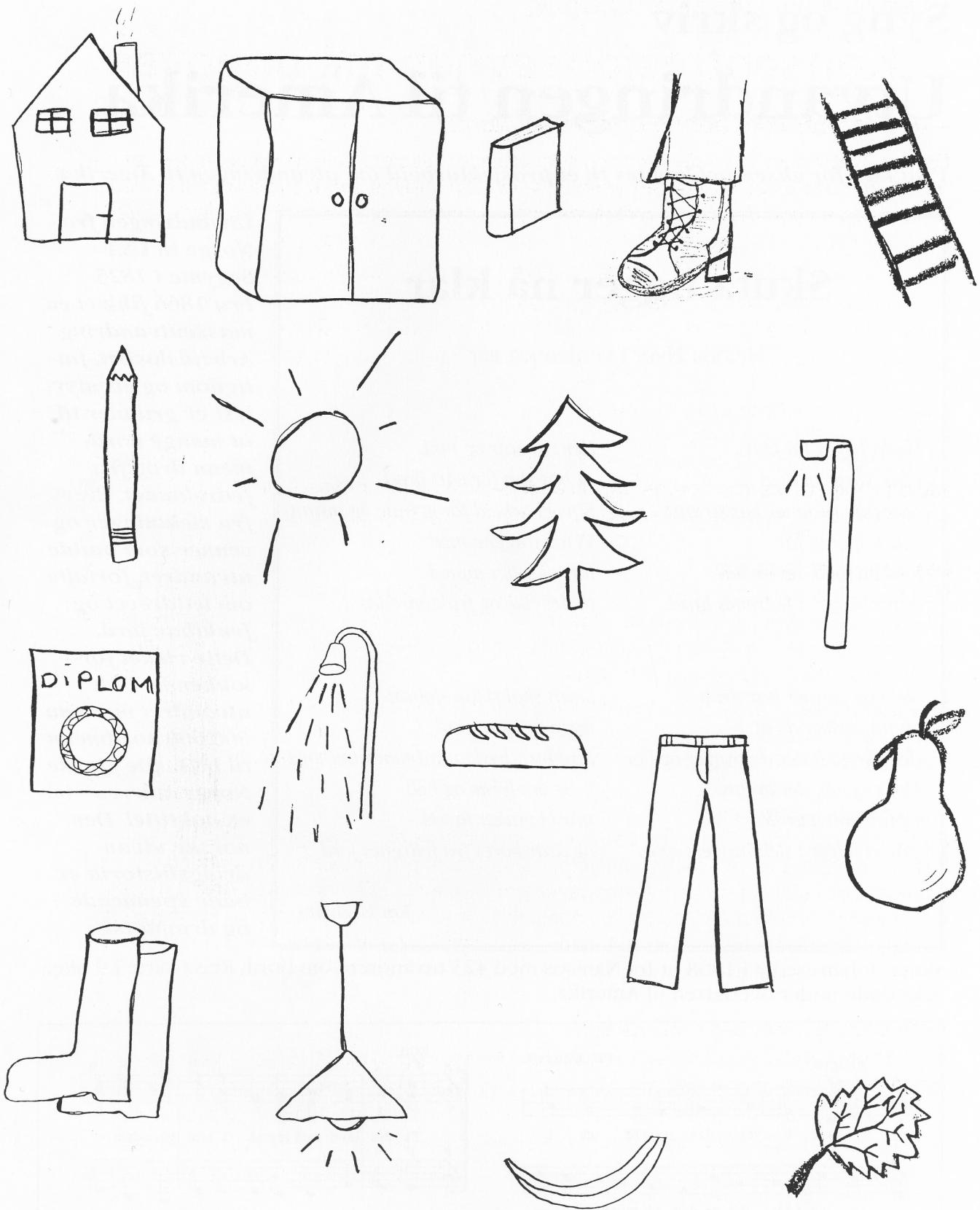
Tilrettelagte oppgaver

Dersom selvstendig arbeid skal være mulig, kreves det et tilrettelagt oppgavestoff. Instruksjonen må være enkel og entydig, og oppgavene må høve for årstrinnet. Læreren bør i blant finne fram til oppgavetyper som innbyr til mer tankearbeit enn skrivearbeit. Arbeid med tilpasset øvingsstoff skaper en trygg atmosfære i klassen, samtidig som slikt arbeid bidrar til å styrke elevenes konsentrasjonsevne. Lærerens oppgave i slike arbeidsøkter blir å fungere som arbeidsleder og inspirator.

Konsentrasjonsøving - «Kims lek»

Som eksempel på en enkel konsentrasjonsøving viser vi til «Kims lek». Se side 31. Elevene kan selv tegne oppgaveplansjen. Det gir større tilhørighet til leken. Plansjen vises på skriftkaster i noen sekunder. Elevene skal i løpet av kort tid, skrive ned navn på flest mulig av tingene fra plansjen. Ønsker en å øke vanskelighetsgraden, kan elevene også få i oppgave å skrive hvor på plansjen de forskjellige tingene står. (I sentrum, øverst til venstre, nederst til høyre osv.)

Ved å vise en slik oppgave straks klassen kommer inn i klasserommet til ny time, får en raskt aktiv virksomhet i klassen. Slike oppgaver hører også bra som små samarbeidsoppgaver. (Ønsker læreren en lærerdirigert gruppessammensetning, kan gruppefordelingen stå ferdig på tavla når elevene kommer til ny time. Oppgavearket vises samtidig på skriftkasteren i begrenset tid. Grupperingen går da erfaringsvis raskt.)

«KIMS LEK»

Syng og skriv

Utvandringen til Amerika

Visa kan for eksempel knyttes til et prosjektarbeid om utvandringen til Amerika.

Skuta ligger nå klar

Melodi: Hvor i verden jeg går

Skuta ligger nå klar,
i fra Norge vi drar -
over hav til Amerikas strand.
Alle håper vi får
jord og jobb, bedre kår
enn i Norge, i fedrenes land.

Her var uår og nød.
Vi har slitt for vårt brød.
Fins ei arbeid for kvinne og mann.
Vi tar ungene med
når vi seiler avsted
til det rike og fruktbare land.

Slekt og venner har dratt
og nå skriver de at -
det går godt der de bygger og bor.
Der er jobb, der er jord.
Optimismen er stor
når vi følger i slektningers spor.

Snart skal skuta «Johan»
legge ut i fra land.
Fire hundrede nordmenn ombord.
/: Be om lykke og hell
når vi vinker farvel
og drar bort i fra fedrenes jord :/

Jon Hildrum

Utvandringen fra Norge til USA begynte i 1825. Fra 1866 fikk vi en masseutvandring. Arbeidsløshet, fattigdom og eventyrlyst er grunner til at mange nordmenn drog fra fedrelandet. Brev fra slektninger og venner som hadde utvandret, fortalte om lettdrevet og fruktbar jord. Dette virket forlokkende. I alt utvandret mer enn 800.000 nordmenn til USA. «De gjorde Norge større,» sier en boktittel. Den norske utvandringshistoria er både spennende og dramatisk.

Skuta «Johan» seilte i 1868 ut fra Namsos med 423 utvandrere om bord. Reisa varte i 9 uker. Seks døde under overfarten til Amerika.

Allegro.

B. Crusell.

Hvor i ver - den jeg går, om i
sør, om i vest, det er dog ei minhjemli - ge
strand, ti det land som jeg så i min barn-dom, er
best, jeg er stolt av mitt fed - re-ne - land.

KOR.

Ti det land som jeg så i min barn-dom, er
best, jeg er stolt av mitt fed - re-ne - land.

Andreas Munch

KRYSSORDLØSNINGER 2-2000

BOKMÅL

Også denne oppgaven må være rett utfylt om du skal være med i trekningen av ungdomsbøker.

7 loddrett

Sett inn navna som mangler på de åpne linjene:
(Forfatternavna fins hulter til bulter i ramma nedensor.)

- 1 SOFIE Ferden
av JØSTEIN
GAARDER
- 2 Pelle og PROFFEN
av INGVAR AMBJØRNSEN
- 3 ROBINSON Crusoe
av DANIEL DEFOE

- 4 Kristin LAVRÅNSDATTER
av SIGRID UNSET
- 5 OLE Brumim
av A. A. MILNE
- 6 Hedda GABLER
av HENRIK IBSEN

Velg mellom disse forfatternavna:
Daniel Defoe
Sigrid Undset
Henrik Ibsen
A. A. Milne
Jostein Gaarder
Ingvar Ambjørnsen

NYNORSK

4 loddrett i kryss A

Kryss A

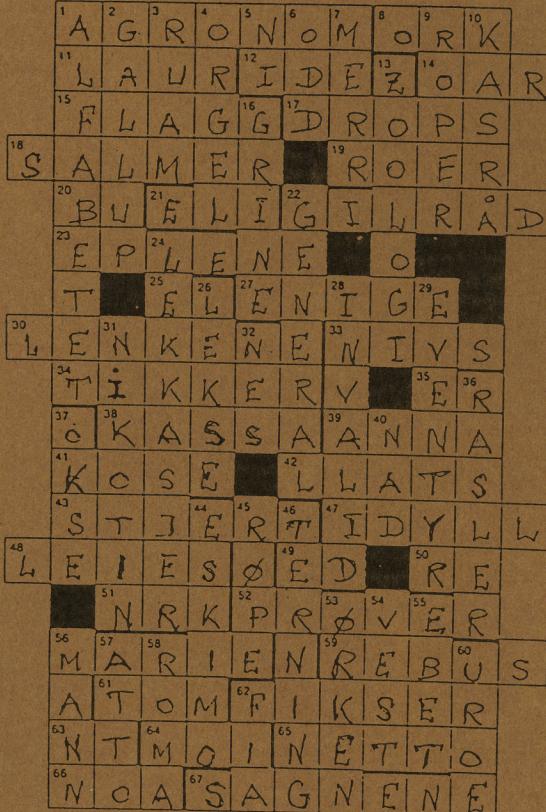
1	S	E	2	B	R	A		
4	G	B	I	K	K	J	E	F
10	R	E	V	Y	L	G	V	E
13	I	V	A	R	O	R	R	E
15	M	E	R	R	K	N	A	T
17	B	E	R	G	E	S	E	L
						N		

Kryss B

1.	L				
2.	P	E	T	R	A
3.	K	O	R	R	E
4.	A	S	K	A	T
5.	M	O	I	E	G
6.	Ø	S	T	R	V
7.	T	R	I	V	I
8.	E	V	I	K	A
9.					R

Kryss C

1.	B	J	Ø	R	N	E	N
2.	A	:	V	A	T	T	A
3.	L	A	S	T	E	U	T
4.	L	I	K	E	E	R	T
5.	E	L	I	N	:	B	A
6.	T	U	N	G	T	U	N
7.	T	E	N	N	E	N	E
8.	R	M	I	S	T	E	

C-blad

Returadresse:
Norsknytt
PB 303
7601 Levanger

Norsknytt

Norsknytt 3 - 2000

Innhold

- 1 Igangsetting av et prosjektarbeid er en alvorlig sak
Det er kort veg fra ha-ha til a-ha!
- 2 Kryssordvinnere 2-2000
Reklame – vår tids meste leste litteratur
- 3 Prosjektarbeider som kan forbedre skolemiljøet
- 4 Prosjektarbeider krever nitid førebuing
- 6 Studer tegneserien – skriv en tekst
- 7 Velg stikkord – skriv
- 8 Dikt blir skuespill
- 9 Gjendikting – skapende skriving
- 10 Tema humor: Hvilke vitser ler du av?
- 14 Tema troll: Skriv om noe som (kanskje) ikke fins
- 15 Fra lærer til lærer: Slik gjør jeg det
«Bestemorshylle» på biblioteket
Slå et slag for lyrikk og skriftforming
Skriveøvinger i «glemmeboka»
Bruksanvisning for grammatikkspillet
- 16 Grammatikkspillet LEK MED ORDKLASSENE
- 18 Ordlista gir hjelp
- 19 Trim med ordlista, bokmål
- 20 Trim med ordlista, nynorsk
- 21 Fremmedord som likner hverandre
- 22 Norskryss 3 - 2000, nynorsk
- 24 Norskryss 3 - 2000, bokmål
- 26 Tentamen i norsk hovedmål
- 30 Konsentrasjonsevnene må styrkes
«Kims lek»
- 32 Syng og skriv: Utvandringen til Amerika
- 33 Kryssordløsninger 2-2000